

قاچاق اعضای بدن انسان در حقوق جزای افغانستان

و اسناد بین‌المللی

حشمت‌الله نظری^۱ | محمدناصر صمدی^۲

چکیده

قاچاق اعضای بدن انسان، یکی از بزرگ‌ترین جنایات سازمان یافته در سطح جهان است که به شدت با مسائل اخلاقی، حقوق بشر و سلامت عمومی در ارتباط است. این پدیده شامل خرید و فروش غیرقانونی اعضای بدن مانند کلیه، کبد، قلب و قرنیه می‌شود و اغلب در کشورهای رخ می‌دهد که از ضعف‌های قانونی و فساد دولتی رنج می‌برند. عوامل متعددی چون فقر، نیاز مالی و نبود دسترسی مناسب به خدمات درمانی افراد را مجبور به فروش اعضای بدن خود می‌کند. قاچاقچیان معمولاً از افراد فقیر یا مهاجرانی که در شرایط آسیب‌پذیری هستند، سوءاستفاده می‌کنند. لذا بررسی علل بروز و راه‌ها جلوگیری از این پدیده یک ضرورت پژوهشی است که در این تحقیق با روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است. بر اساس یافته‌های این تحقیق، اکثر این قربانیان هم از عواقب جسمانی و روانی رنج می‌برند و هم پس از عمل، هیچ حمایتی از سوی قاچاقچیان دریافت نمی‌نند و حتی با مشکلات قانونی نیز مواجه می‌شوند. این تجارت غیرقانونی به دلیل صدمه‌ای که به قربانیان وارد می‌کند و نیز عدم رعایت معیارهای طبی و بهداشتی، باعث افزایش خطرات جدی برای گیرندگان اعضا می‌شود. برای مقابله با این پدیده، همکاری‌های بین‌المللی، تقویت قوانین داخلی کشورها و افزایش آگاهی عمومی ضروری است. تنها از طریق اجرای شدیدتر قوانین و ایجاد سیستم‌های قانونی برای اهدای اعضا می‌توان جلوی این جنایت سازمان یافته را گرفت.

کلیدواژه‌ها: قاچاقچیان، قاچاق اعضای بدن، حقوق جزای افغانستان، اسناد بین‌المللی، مجازات قاچاق اعضای بدن

۱. ماستری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده فقه و حقوق، جامعه المصطفی العالمیه (نماینده افغانستان)، کابل، افغانستان.
(نویسنده مسئول)

۲. دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، جامعه المصطفی العالمیه، ایران، قم

ایمیل: m.nasersamadi53@gmail.com

مقدمه

قاچاق اعضای بدن پدیده‌ای پیچیده و چندوجهی است که بر پایه تقاضای بالای اعضای پیوندی و عرضه ناکافی آن‌ها شکل می‌گیرد. افراد نیازمند پیوند عضو، معمولاً با سال‌ها انتظار در لیست دریافت‌کنندگان روبه‌رو هستند؛ مسئله‌ای که برخی از آن‌ها یا خانواده‌هایشان را به سمت راه‌حل‌های سریع و غیرقانونی سوق می‌دهد. تقاضا برای اعضای بدن به‌ویژه در کشورهای پیشرفته، که نیاز به پیوند اعضا بالا است، فزاینده‌تر است. در سوی دیگر، عرضه این اعضا عمدتاً از کشورهای دارای سطح اقتصادی پایین‌تر صورت می‌گیرد. قاچاق اعضای بدن اغلب در سایه خلأهای قانونی و وجود فساد سیستماتیک اتفاق می‌افتد. برای نمونه، در برخی کشورها قوانین مرتبط با پیوند اعضا ناکافی است یا نظارت مؤثری بر فعالیت‌های پزشکی اعمال نمی‌شود. در نتیجه شبکه‌های غیرقانونی قاچاق به راحتی قادرند که قربانیان خود را از نقاط مختلف جهان شناسایی کرده و اعضای آن‌ها را با قیمت‌های گزاف در بازارهای سیاه به فروش برسانند. این نوع قاچاق به‌ویژه در مناطقی که درگیر جنگ، فقر یا بحران‌های انسانی هستند، شیوع بیشتری دارد. افراد در شرایط اضطرار و بی‌پناهی ممکن است به دلیل نیازهای فوری مالی یا حتی در نتیجه تهدید و اجبار، ناچار به فروش اعضای بدن خود شوند. برخی گزارش‌ها حتی از قربانی شدن کودکان و نوجوانان در این تجارت سیاه حکایت دارد. پیامدهای قاچاق اعضای بدن تنها به آسیب‌های جسمی و روانی محدود نمی‌شود، بلکه این پدیده موجب تضعیف اعتماد عمومی به سیستم‌های بهداشتی و درمانی و نیز تقویت فساد و جنایت سازمان‌یافته در سطح بین‌المللی می‌گردد. مقابله با این معضل جهانی مستلزم تقویت چارچوب‌های قانونی و نظارتی، ایجاد شبکه‌های شفاف و معتبر برای اهدای داوطلبانه اعضا و افزایش آگاهی عمومی و بین‌المللی است. تنها از طریق همکاری جهانی می‌توان مانع گسترش این تجارت غیرانسانی شد. برای گسترش این پدیده شوم، عوامل ذیل می‌تواند مؤثر باشد:

۱. فقر و نابرابری اقتصادی: فقر شدید و شکاف‌های اقتصادی از دلایل اصلی گسترش قاچاق اعضای بدن در نقاط مختلف جهان به شمار می‌آیند.
۲. جنگ و بحران‌های انسانی: مناطق دچار جنگ و بحران، مانند خاورمیانه، بستر مناسبی

برای این نوع قاجاق فراهم می‌آورد.

۳. ضعف قوانین و فساد دولتی: در کشورهایی که قوانین ناکارآمد و فساد گسترده در دستگاه‌های دولتی وجود دارد، شبکه‌های قاجاق با سهولت بیشتری فعالیت می‌کنند.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. قاجاق

در این مبحث سعی به این شده که واژه قاجاق را از دو دیدگاه لغوی و اصطلاحی معنا نماییم. واژه قاجاق در اصل یک واژه ترکی و در زبان ترکی به معنای فرار است. همچنین در مورد کسی که چست و چالاک باشد نیز گفته شده و وجه اشتراک آن به علت راه‌های بدیل، برای پنهان کردن کالاها یا فرار از محل‌های تحت بازرسی نیروهای امنیتی است که با مصدر و ریشه اصلی خود در زبان ترکی نزدیک است (اشتری، ۱۳۹۰: ۱۳).

در علم اقتصاد، به ورود یا خروج کالا از مرزهای یک کشور به صورت مخفیانه و بدون رعایت قوانین و مقررات رسمی، قاجاق گفته می‌شود. کالاهای اقتصادی که به صورت غیرقانونی مبادله می‌شود، کالای قاجاق نام دارد. افرادی که مرتکب این عمل می‌شوند و به طور مستقیم یا غیرمستقیم در این فرایند دخالت دارند، قاجاقچی خوانده می‌شوند. پدیده قاجاق به دلیل ماهیت پنهانی و غیررسمی خود، در آمارهای رسمی به درستی ثبت نمی‌شود. از همین رو، اقتصاددانان از این پدیده با عنوان اقتصاد پنهان نیز یاد می‌کنند.

۱-۲. قاجاق اعضای بدن انسان

قاجاق اعضای بدن انسان، موضوعی متمایز از قاجاق انسان به منظور برداشت عضو است. این پدیده با خرید و فروش غیرقانونی اعضای انسان همانند یک کالا و در ازای منافع مالی و مادی مرتبط است. وقوع این پدیده در پرتو بهره‌گیری از وسایل نامشروعی چون فریب، اجبار، سوءاستفاده از قدرت یا از وضعیت آسیب‌پذیری اشخاص و... صورت می‌گیرد. قاجاق اعضای بدن معمولاً به صورت سازمان‌یافته و حرفه‌ای، با مشارکت کارکنان حوزه پزشکی ارتکاب می‌یابد و محدود به قلمرو سیاسی معینی نیست، بلکه ماهیتی فرامرزی دارد (ر.ک. اشتری، ۱۳۹۰: ۱۹).

۳-۱. جرم

جرم در لغت به معنای «گناه و بزه» (معین، ۱۳۶۰: ۵۲۹) آمده و در اصطلاح عبارت است از اجرای یک عملی که شریعت اسلامی یا کد جزا آن را منع کرده باشد یا امتناع از عملی است که شریعت اسلامی یا کد جزا به اجرای آن حکم کرده و در مقابل آن جزا تعیین کرده باشد.

۴-۱. حقوق جزا

حقوق جزا، مجموعه قواعد و مقرراتی است که اعمال و حرکات جرمی را تعیین و فاعلین آن را مشخص می‌سازد و در برابر آن‌ها عکس‌العمل‌های اجتماعی را پیش‌بینی کرده و به جرائم مجرمین رسیدگی می‌کند.

۵-۱. اسناد بین‌المللی

اسناد بین‌المللی به مجموعه‌ای از معاهدات، کنوانسیون‌ها، توافق‌نامه‌ها و پیمان‌هایی گفته می‌شود که میان کشورها یا سازمان‌های بین‌المللی برای تنظیم روابط سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حقوقی منعقد می‌شود. این اسناد، اغلب با نظارت نهادهایی مانند سازمان ملل متحد یا سازمان‌های منطقه‌ای تدوین شده و پس از تصویب، برای طرف‌های متعهد الزام‌آور است. هدف اصلی آن‌ها هماهنگی و قانون‌مندسازی تعاملات بین‌المللی است. با این حال، در زمینه‌هایی مانند حفاظت از خاک، این اسناد رویکردهایی پراکنده و محدود دارد که نشان‌دهنده ضعف نظام حقوقی بین‌المللی در ارائه یک چارچوب جامع، هماهنگ و مؤثر برای بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی است. نبود انسجام کافی در اسناد مربوط به خاک، مانعی جدی برای حفاظت مؤثر و بلندمدت از این منبع حیاتی محسوب می‌شود (Conde، 2002، 127).

علاوه بر این، یکی از نکات مهم، معناشناسی مفاهیم به‌کاررفته در اسناد بین‌المللی است. در این اسناد با مفاهیمی مواجهیم که هر یک می‌تواند برداشت‌ها و کاربردهای متنوعی داشته باشد؛ مفاهیمی چون آزادی، صلح، برابری، بی‌طرفی، تبعیض، اقلیت، ملیت، بشریت و مواردی از این دست که گاه محل مناقشه است. برای مثال، دیوان

بین‌المللی دادگستری در قضیه نهنگ‌ها (اختلاف استرالیا علیه ژاپن با مداخله نیوزیلند در سال ۲۰۱۴) به بررسی مفهوم «برای مقاصد علمی» (for scientific purposes) پرداخت. این پرونده نشان داد که کل اختلاف میان ژاپن و استرالیا حول تفسیر همین یک عبارت شکل گرفته است. بخش عمده‌ای از تلاش دیوان و طرفین دعوا، در جهت تبیین قلمرو مفهومی این عبارت بود (Conde، 2002: 128). ماجرا از آنجا آغاز شد که در چارچوب کنوانسیون مقررات صید نهنگ و برنامه‌های JARPA I و II، سهمیه‌ای برای ژاپن تعیین شده بود؛ اما ذکر شده بود که اگر صید نهنگ با هدف علمی صورت گیرد، مجاز است. اینجا اختلاف بر سر معنا و مرزهای همین عبارت است و دیوان در رأی خود بخش قابل توجهی را به تفسیر آن اختصاص داده است.

نمونه‌ای دیگر از حوزه حقوق بشر، مفهوم «کرامت انسانی» است که هم در اعلامیه جهانی حقوق بشر و هم در اعلامیه حقوق بشر اسلامی (قاهره) آمده است. پرسش مهمی که مطرح می‌شود این است که آیا «کرامت انسانی» در این دو سند، با پیش‌زمینه‌های دینی و فرهنگی متفاوت، معنای یکسانی دارد؟ پاسخ به این پرسش نیازمند بررسی دقیق معنانشناخته است.

مفاهیمی مانند «منع اشاعه»، «اقلیت قومی»، «نقض صلح»، «روح برادری»، «امنیت»، «حق حیات»، «تبعیض»، «برابری»، «همکاری» و «مسئولیت» نیز از جمله مفاهیمی هستند که در متون و اسناد بین‌المللی به کار می‌روند و بررسی معنانشناسی آن‌ها ضروری است. به‌ویژه در مورد «مسئولیت حمایت»، تبیین دقیق قلمرو معنایی این مفهوم در اسناد بین‌المللی، نقشی کلیدی در فهم تعهدات کشورها ایفا می‌کند. بنابراین وقتی از معنانشناسی در حقوق بین‌الملل سخن می‌گوییم، درواقع به تفسیر مفاهیم کلیدی در متن اسناد می‌پردازیم.

همان‌طور که حقوق‌دان داخلی باید متون قانونی را تفسیر کند، حقوق‌دان بین‌المللی نیز با اسناد بین‌المللی مواجه است و باید مفاهیم و عبارات آن را تفسیر یا حتی تأویل کند. اینجا بحث هرمنوتیک در حقوق بین‌الملل مطرح می‌شود. هرمنوتیک، به‌ویژه در گرایش‌های فلسفی حقوق بین‌الملل، به ما کمک می‌کند تا بفهمیم آیا هر متن یا عبارت نیاز

به تفسیر دارد یا خیر و اگر دارد، این تفسیر باید با چه روشی و با در نظر گرفتن کدام عناصر (مانند اراده دولت‌ها) انجام شود. آیا تفسیر یک متن بین‌المللی می‌تواند مستقل از نیت طرف‌های امضاکننده باشد؟

در کل به هر مصوبه رسمی و مکتوب دولت‌ها - که تابعان حقوق بین‌المللی محسوب می‌شوند - در قالب اسنادی مانند معاهدات که اهداف و مقاصد آن‌ها را در حوزه اصول و هنجارهای حقوق بشری بیان می‌کند، «سند حقوق بشری» گفته می‌شود. اگر چنین سندی مورد توافق جهانی قرار گیرد، به آن سند بین‌المللی یا جهانی اطلاق می‌شود. این اسناد ممکن است ماهیتی الزام‌آور یا غیرالزام‌آور داشته باشد و بسته به گستره موضوعی و جغرافیایی خود، در سطوح بین‌المللی یا منطقه‌ای طبقه‌بندی می‌شود (فاطمی، ۱۳۸۲: ۱۹۰-۱۹۱).

۲. تاریخچه قاچاق اعضای بدن انسان

گزارش‌های سازمان‌های فعال در حوزه حقوق بشر نشان می‌دهد که در جریان رقابت‌های جام جهانی فوتبال، هزاران زن توسط مافیای فحشا در آلمان قاچاق شدند؛ این در حالی است که فحشا در آلمان قانونی است و حدود ۴۰۰ هزار زن در این کشور در صنعت روسپی‌گری فعالیت دارند. ۸۰ درصد این افراد از کشورهای عضو اتحادیه اروپا هستند. از جمله کشورهای فعال در این زمینه می‌توان به آلبانی، صربستان، مالدیو، اوکراین، یونان، اسرائیل، انگلستان و هلند اشاره کرد. سن اغلب دختران درگیر در این چرخه، بین ۱۳ تا ۲۰ سال است. کشورهای حاشیه خلیج فارس نیز به دلیل درآمد بالای حاصل از نفت و رفاه اقتصادی، از مهم‌ترین مقاصد قاچاقچیان انسان محسوب می‌شوند. این کشورها به دلیل جذب گردشگران از نقاط مختلف جهان، ناخواسته به تشدید این بحران دامن می‌زنند و به بازار پر منفعت قاچاق اعضای بدن انسان بدل شده‌اند.

ماهیت جنایتکارانه قاچاق اعضای بدن انسان موجب شده ارزیابی دقیق از گستره واقعی این پدیده دشوار باشد. با این حال، تحقیقات حاکی از آن است که قاچاقچیان هر سال بین ۷۰۰ هزار تا ۴ میلیون زن، کودک و مرد را به اشکال مختلف بردگی مدرن وادار می‌کنند. از این تعداد، حدود ۵۰ هزار نفر تنها به ایالات متحده آمریکا قاچاق می‌شوند.

قاجاق اعضای بدن انسان صرفاً به بهره‌کشی‌های جنسی، پرداخت بدهی یا کار خانگی محدود نمی‌شود، بلکه مواردی مانند قاجاق کودکان برای کار اجباری، سربازی، شرکت در مسابقات گوناگون و بردگی جنسی را نیز در برمی‌گیرد. در پروتکل سازمان ملل متحد درباره قاجاق انسان که در نوامبر ۲۰۰۰ تصویب شد، قاجاق به صورت زیر تعریف شده است: «عضوگیری، جابجایی، انتقال، مخفی کردن یا تحویل افراد با استفاده از تهدید، زور، آدم‌ربایی، کلاهبرداری یا فریب، سوءاستفاده از قدرت یا آسیب‌پذیری، دادن یا گرفتن پول یا منافع برای کسب رضایت شخصی که اختیار فرد دیگری را دارد، به منظور بهره‌کشی؛ که این بهره‌کشی شامل فحش‌های اجباری، استثمار جنسی، کار اجباری، بردگی، رفتارهای شبیه بردگی، بندگی یا برداشت اعضای بدن می‌شود». تا کنون ۱۰۵ کشور، از جمله ایالات متحده، این پروتکل را امضا کرده‌اند.

قاجاق زنان و کودکان را باید در بستری گسترده‌تر مانند مهاجرت نیروی کار و جابجایی‌های انسانی ناشی از جنگ و بحران بررسی کرد؛ شرایطی که بسیاری را به پناه‌جو یا آواره تبدیل می‌کند. این جابجایی‌ها با ساختارهای نابرابری جنسیتی در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی، در خانواده‌ها و جوامع ارتباط تنگاتنگ دارند. برای مقابله مؤثر با این پدیده، نیاز به یک چارچوب تحلیلی و عملی جامع وجود دارد که بتواند این پیوندهای درونی را به طور جدی و متوازن مورد توجه قرار دهد.

۳. انواع قاجاق اعضای بدن انسان

قاجاق اعضای بدن انسان معمولاً با سه هدف صورت می‌گیرد:

۳-۱. برداشت اعضا و جوارح انسان زنده

قاجاق اعضای بدن، به‌ویژه کلیه (گرده) از افراد زنده، یکی از پدیده‌های جنایی در حال گسترش است. قاجاقچیان از طولانی بودن لیست انتظار دریافت کلیه در بسیاری از کشورها سوءاستفاده کرده و افراد فقیر و ناامید را در کشورهای توسعه‌نیافته به عنوان اهداکنندگان غیرقانونی هدف قرار می‌دهند. به این قربانیان اغلب اطلاعات دقیقی درباره آثار جسمی و پزشکی از دست دادن اعضای حیاتی داده نمی‌شود و در بسیاری موارد نیز درباره مبلغ

پرداختی فریب می‌خورند. این نوع قاچاق، جان و سلامت افراد را به‌طور جدی تهدید می‌کند؛ زیرا عمل جراحی اغلب به‌صورت مخفیانه و توسط پزشکانی فاقد اخلاق حرفه‌ای انجام می‌شود. این پزشکان و دستیارانشان بخشی از شبکه‌های سازمان‌یافته جنایی هستند. حتی در صورت زنده ماندن قربانی پس از جراحی، وی از هیچ‌گونه خدمات درمانی و پیگیری پزشکی بهره‌مند نمی‌شوند (اشتری، ۱۳۹۰: ۱۰۷). قاچاق اعضای بدن در برخی مناطق جهان شیوع بیشتری دارد و معمولاً در کشورهایی با وضعیت اقتصادی نامناسب یا دارای خلأهای قانونی و نظارتی شدید، بیشتر دیده می‌شود. اعضای بدن قاچاق شده و اهداف آن‌ها را ذیلاً بررسی می‌کنیم:

۱. کلیه: رایج‌ترین عضو قاچاق‌شده در بازارهای غیرقانونی. کمبود شدید کلیه‌های اهدایی باعث افزایش تقاضای جهانی شده است.

کشورهای مبدأ: هند، پاکستان، مصر، و کشورهای جنوب شرق آسیا.

کشورهای مقصد: کشورهای ثروتمند با سیستم‌های پیوند پیشرفته.

هدف: پیوند به بیماران مبتلا به نارسایی کلیوی.

۲. کبد: به دلیل قابلیت بازسازی، بخش‌هایی از کبد، از افراد زنده برداشت می‌شود.

کشورهای مقصد: کشورهایی با بازارهای غیرقانونی یا نظارت ناکافی.

هدف: پیوند به بیماران دارای نارسایی یا بیماری‌های کبدی.

۳. قلب و ریه: این اعضا معمولاً از بیماران دچار مرگ مغزی گرفته می‌شود و قاچاق آن‌ها کمتر شایع است.

کشورهای مقصد: کشورهای دارای امکانات پیشرفته پزشکی.

هدف: پیوند به بیماران با مشکلات شدید قلبی یا ریوی.

۴. قرنیه چشم: برای درمان کوری و مشکلات شدید بینایی استفاده می‌شود. این عضو، در برخی مناطق، بدون رضایت خانواده‌ها از اجساد برداشت می‌شود.

کشورهای مقصد: کشورهایی با نیاز بالا به پیوند قرنیه.

هدف: بازیابی بینایی و بهبود عملکرد بینایی.

۵. پوست و بافت‌های نرم: معمولاً از اجساد بدون رضایت برداشت می‌شود.

کشورهای مقصد: مناطق دارای نیاز بالا به پیوند پوست، مانند مراکز درمان سوختگی.
هدف: درمان بیماران با سوختگی های شدید.

۶. استخوان و غضروف: برای استفاده در جراحی های ارتوپدی و بازسازی، قاجاق می شود.

کشورهای مقصد: معمولاً کشورهای پیشرفته با نیاز به این نوع بافت ها.
هدف: ترمیم و تقویت ساختارهای استخوانی و غضروفی.

مناطق مهم قاجاق اعضای بدن انسان با اختصار، ذیلاً معرفی می کنیم:
آسیای جنوبی و جنوب شرقی: کشورهایی مانند هند، پاکستان، بنگلادش و فیلیپین به دلیل فقر گسترده و نبود قوانین سخت گیرانه، از مراکز اصلی قاجاق کلیه و کبد محسوب می شوند.

خاورمیانه و آفریقا: کشورهایی مانند مصر و ایران، به دلیل شرایط اقتصادی خاص و برخی قوانین داخلی مرتبط با اهدای عضو، شاهد موارد متعددی از قاجاق اعضا هستند.
آمریکای لاتین: برخی کشورها در این منطقه نیز به دلیل ضعف نظام های نظارتی و مشکلات اقتصادی، زمینه ساز فعالیت های قاجاق اعضا شده اند.

۲-۳. قاجاق اعضای بدن به منظور فروش

قاجاق اعضای بدن انسان به منظور فروش، مسئله ای جدی، پیچیده و چندوجهی است که پیامدهای اخلاقی، حقوقی و اجتماعی گسترده ای به همراه دارد. این پدیده با سوءاستفاده از افراد آسیب پذیر، به ویژه در کشورهای فقیر، گسترش یافته است. در این فرایند، خرید و فروش غیرقانونی اعضای مانند کلیه، کبد، قلب، قرنیه و سایر بافت ها، اغلب بدون رضایت آگاهانه و قانونی اهداکننده و عمدتاً از طریق واسطه ها یا شبکه های بازار سیاه صورت می گیرد.

افزایش تقاضا برای اعضای پیوندی در سطح جهان و کمبود اهداکنندگان قانونی، زمینه ساز رشد این تجارت غیرقانونی شده است. قیمت اعضا در بازارهای قاجاق به عوامل متعددی از جمله نوع عضو، کشور مقصد، شرایط اقتصادی و میزان تقاضا بستگی دارد. این اعضا اغلب با قیمت های بسیار بالا به فروش می رسد؛ اما سود حاصل از آن عمدتاً به

جیب واسطه‌ها و باندهای قاچاق می‌رود، درحالی‌که اهداکنندگان - به‌ویژه از طبقات فقیر - کمترین بهره را می‌برند. در ادامه، برخی از اعضای بدن و حدود قیمتی آن‌ها در بازارهای قاچاق بررسی شده‌اند:

۱. کلیه: قیمت: بین ۲۰,۰۰۰ تا ۱۰۰,۰۰۰ دلار یا بیشتر (بسته به کشور و شرایط گیرنده). سودبرندگان: واسطه‌ها و قاچاقچیان؛ اهداکننده معمولاً تنها چند هزار دلار دریافت می‌کند.

۲. کبد (بخشی از کبد): قیمت: بین ۵۰,۰۰۰ تا ۲۰۰,۰۰۰ دلار. سودبرندگان: باندهای قاچاق اعضا و مراکز درمانی زیرزمینی؛ اهداکننده زنده سهم ناچیزی از مبلغ نهایی دریافت می‌کند.

۳. قلب: قیمت: بین ۱۰۰,۰۰۰ تا ۳۰۰,۰۰۰ دلار یا بیشتر. سودبرندگان: پزشکان و واسطه‌های غیرقانونی؛ معمولاً از اجساد مرگ مغزی بدون رضایت خانواده برداشت می‌شود.

۴. قرنیه چشم: قیمت: بین ۱۰,۰۰۰ تا ۳۰,۰۰۰ دلار. سودبرندگان: باندهای قاچاق و واسطه‌ها؛ برداشت اغلب از اجساد یا قربانیان بی‌اطلاع صورت می‌گیرد.

۵. پوست و بافت‌های نرم: قیمت: متغیر؛ معمولاً چند هزار دلار برای هر واحد پوست. سودبرندگان: مراکز درمانی زیرزمینی؛ در بیشتر موارد، اهداکنندگان یا خانواده‌های آن‌ها هیچ اطلاعی از برداشت یا فروش ندارند.

قیمت‌ها در زمینه قاچاق اعضای بدن به دلیل ماهیت غیرقانونی و پنهانی بودن این بازار، به‌طور دقیق و ثابت قابل ردیابی نیست. بااین‌حال، این ارقام تخمین‌هایی هستند که بر اساس گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی، مطالعات پژوهشی و تحقیقات ژورنال‌های معتبر حقوقی و پزشکی و همچنین گزارش‌های خبری به دست آمده‌اند.

منابع اطلاعات درباره قیمت‌ها و روند قاچاق اعضای بدن به‌طور کلی شامل موارد زیر است:

۱. سازمان بهداشت جهانی (WHO): این سازمان بر وضعیت قاچاق اعضا نظارت دارد و گزارش‌هایی در این زمینه منتشر می‌کند؛ اما اطلاعات مربوط به قیمت‌ها اغلب به‌صورت تخمینی ارائه می‌شود.

۲. سازمان ملل متحد: دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل (UNODC) و دفتر حقوق بشر سازمان ملل نیز در زمینه قاچاق انسان و اعضای بدن گزارش‌هایی منتشر می‌کنند که شامل تخمین‌هایی درباره قیمت‌ها و الگوهای قاچاق هستند.

۳. مطالعات آکادمیک و پژوهش‌های پزشکی و حقوقی: برخی از دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی گزارش‌هایی درباره بازار قاچاق اعضای بدن تهیه کرده‌اند که شامل تخمین‌هایی از قیمت‌های اعضا در بازارهای غیرقانونی است.

۴. گزارش‌های خبری و ژورنال‌های معتبر: منابع خبری مانند بی‌بی‌سی (BBC)، نیویورک تایمز (NYT) و گاردین (The Guardian)، در مواردی به بررسی بازار قاچاق اعضای بدن و تخمین‌های قیمت پرداخته‌اند. این منابع اغلب با مصاحبه با کارشناسان و مقامات اطلاعات تقریبی از قیمت‌ها ارائه می‌دهند.

۵. سازمان‌های حقوق بشری و غیردولتی (NGO): سازمان‌هایی مانند عفو بین‌الملل و دیده‌بان حقوق بشر گزارش‌هایی درباره قاچاق اعضای بدن منتشر کرده‌اند که به اطلاعاتی در مورد روند قاچاق و بعضی اوقات قیمت‌ها اشاره دارند.

این تخمین‌ها ممکن است به دلیل تغییر شرایط اقتصادی، تقاضای بازار و سیاست‌های محلی متفاوت باشد؛ اما به‌طور کلی، منابع بالا از معتبرترین منابع در این زمینه محسوب می‌شود.

۴. سودبرندگان فروش اعضای قاچاقی بدن انسان

۱. واسطه‌ها و قاچاقچیان: این افراد و باندهای سازمان‌یافته، بزرگ‌ترین سود را از بازار قاچاق اعضا می‌برند. آن‌ها اعضای بدن را از کشورهای فقیر یا مناطق آسیب‌پذیر جمع‌آوری کرده و به کشورهای دارای تقاضا صادر می‌کنند. بیشتر پول حاصل از این تجارت نصیب این افراد می‌شود.

۲. بیمارستان‌ها و کلینیک‌های غیرقانونی: در برخی کشورها، مراکز پزشکی که بدون نظارت عمل می‌کنند، از پیوند اعضای قاچاق سود می‌برند. این مراکز به واسطه‌ها و قاچاقچیان اجازه می‌دهند که پیوند را در شرایطی غیرقانونی و بدون استانداردهای لازم انجام دهند.

۳. دریافت‌کنندگان ثروتمند: بیمارانی که توانایی مالی بالایی دارند و نمی‌توانند از طریق مسیرهای قانونی اعضا دریافت کنند، گاهی به بازار قاچاق روی می‌آورند. این افراد هزینه‌های بسیار بالایی برای دسترسی به این اعضا پرداخت می‌کنند.

۴. افراد آسیب‌پذیر به‌عنوان اهداکنندگان: این افراد معمولاً کمترین سود را از فروش اعضای بدن خود می‌برند. بسیاری از اهداکنندگان در کشورهایمانند هند، پاکستان و فیلیپین، تنها بخشی از مبلغ کلی را دریافت می‌کنند و این مبالغ معمولاً بسیار ناچیز است و مشکلات مالی آن‌ها را حل نمی‌کند.

به‌طور کلی، بازار قاچاق اعضای بدن، با وجود درآمدهای بالا، بیشتر به سود باندهای قاچاق و مراکز غیرقانونی است و افراد فقیر و آسیب‌پذیر اغلب تنها قربانیان این بازار هستند.

۵. قاچاق اعضای بدن از دیدگاه اسلام

قاچاق اعضای بدن از دیدگاه اسلام به‌طور کلی حرام و غیرقابل قبول است؛ زیرا با اصول اساسی حقوق بشر و حرمت بدن انسان که در اسلام مورد تاکید است، مغایرت دارد. در اسلام، بدن انسان به‌عنوان یک امانت از سوی خداوند در نظر گرفته می‌شود و هرگونه تعدی یا سوءاستفاده از آن، بدون رضایت و به‌صورت غیرقانونی، به‌شدت محکوم است، در مورد پیوند اعضا، فقها و علما عموماً آن را تحت شرایط خاصی جایز دانسته‌اند؛ اما قاچاق اعضا که شامل خرید و فروش غیرقانونی و بهره‌برداری از افراد آسیب‌پذیر است، به‌طور مطلق حرام است. چندین دلیل شرعی برای این ممنوعیت وجود دارد:

۱. حرمت بدن انسان: بدن انسان در اسلام دارای کرامت و حرمت است، حتی پس از مرگ. بر اساس آیات و روایات، مسلمانان موظفند که احترام بدن میت را رعایت هستند و هرگونه خرید و فروش اعضای بدن بدون رضایت فرد و برای مقاصد تجاری، تجاوز به این حرمت تلقی می‌شود. قرآن کریم می‌فرماید: «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ؛ و به‌راستی فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم» (اسراء: ۷۰).

این آیه نشان‌دهنده کرامت ذاتی انسان است که هرگونه تجاوز به جان یا اعضای بدن او را غیرقابل قبول می‌سازد. قاچاق اعضای بدن که عموماً با سوءاستفاده از افراد آسیب‌پذیر

همراه است، نوعی بی احترامی به این کرامت انسان است.

پیامبر اسلام^(ص) فرمودند: «کسر عظم المیت ککسره حیاً؛ شکستن استخوان مرده مانند شکستن استخوان او در حالت زنده است» (سنن ابن ماجه، حدیث ۱۶۱۶) این حدیث نشان می دهد که بدن انسان حتی پس از مرگ نیز دارای حرمت است. بنابراین فروش یا قاجاق اعضا که تجاوز به بدن انسان تلقی می شود، محکوم است.

۲. ظلم به خود و دیگران: قاجاق اعضا معمولاً با سوءاستفاده از افراد ضعیف و آسیب پذیر همراه است؛ افرادی که به دلیل فقر یا شرایط بحرانی به فروش اعضای بدن خود مجبور می شوند. اسلام هر نوع ظلم و بهره برداری از دیگران را محکوم کرده و بر حمایت از مظلومان و نیازمندان تاکید دارد و انسان ها را از آسیب رساندن به خود نیز نهی کرده است. آیه «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ» (بقره: ۱۹۵) به معنای «با دستان خود، خویشتان را به هلاکت نیفکنید» یکی از آموزه های مهم قرآن درباره رعایت احتیاط، حفظ جان و دوری از خطرهای نابجا و زیان آور است.

«تهلکه» در لغت به معنای نابودی و هلاکت است. بنابراین، هر کاری که عقل و شرع آن را مخاطره آمیز و موجب ضرر شدید بداند، مشمول این نهی الهی می شود. خودکشی، قرار گرفتن بی دلیل در معرض بیماری، امتناع از درمان، خودزنی، یا انجام کارهای بسیار پرریسک بدون ضرورت شرعی یا عقلی، نمونه هایی از افکندن خود به تهلکه است که جدا کردن و فروختن اعضای بدن را نیز شامل می شود. لذا هر عملی که منجر به ضرر جدی برای جسم و جان خود و دیگران شود، از دیدگاه اسلام حرام است. قاجاق اعضا اغلب بدون رعایت استانداردهای پزشکی انجام می شود و جان افراد را به خطر می اندازد.

۶. قاجاق اعضای بدن در اسناد بین المللی

قاجاق اعضای بدن یکی از جنایات بین المللی است که قوانین و کنوانسیون های متعددی برای مقابله با آن تصویب شده است. این پدیده در سطح جهانی به عنوان نقض جدی حقوق بشر شناخته می شود و به طور گسترده در کشورهای مختلف تحت تعقیب قرار می گیرد. برای جلوگیری از این جنایت و حمایت از قربانیان آن، قوانین بین المللی وضع شده است. در ادامه، به برخی از مهم ترین قوانین و کنوانسیون های بین المللی مرتبط با

قاچاق اعضای بدن پرداخته می‌شود:

۱. پروتکل الحاقی به کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرائم سازمان‌یافته فراملی (پروتکل پالموی ۲۰۰۰): این پروتکل که به‌عنوان پروتکل «پیشگیری، سرکوب و مجازات قاچاق انسان، به‌ویژه زنان و کودکان» شناخته می‌شود، قاچاق انسان را به‌عنوان جنایتی بین‌المللی تعریف می‌کند و به مسئله قاچاق اعضای بدن نیز می‌پردازد. بر اساس این پروتکل: «کشورها باید تدابیر لازم را برای پیشگیری از قاچاق انسان و اعضای بدن اتخاذ کنند، همکاری‌های بین‌المللی برای سرکوب این جنایت تقویت شود، قربانیان قاچاق باید حمایت و حفاظت شوند و حق دریافت جبران خسارت داشته باشند».

۲. کنوانسیون شورای اروپا علیه قاچاق اعضای بدن (۲۰۱۵): این کنوانسیون به‌طور خاص به قاچاق اعضای بدن پرداخته و تلاش می‌کند که کشورها را در جهت جلوگیری، شناسایی و پیگرد این جرم هدایت کند. برخی از نکات مهم این کنوانسیون عبارت‌اند از: «خرید و فروش اعضای بدن انسان بدون رضایت قانونی جرم محسوب می‌شود، کشورها باید اقدامات قانونی و اجرایی لازم را برای جلوگیری از قاچاق اعضا اتخاذ کنند، کشورها باید با ارائه حمایت‌های قانونی و روانی، از قربانیان قاچاق اعضای بدن حفاظت کنند».

۳. اعلامیه استانبول (۲۰۰۸): اعلامیه استانبول که توسط انجمن بین‌المللی پیوند اعضا و جامعه جهانی پیوند کلیه تصویب شده است، معیارهایی را برای جلوگیری از قاچاق اعضا و توریسم پیوند ارائه می‌دهد. این اعلامیه تأکید می‌کند که: «پیوند اعضا باید با رعایت کامل حقوق بشر و کرامت انسانی انجام شود، خرید و فروش اعضا به‌شدت ممنوع است، پیوند اعضا باید تحت نظارت و شرایط پزشکی و اخلاقی مناسب صورت گیرد».

۴. قوانین داخلی کشورهای عضو سازمان ملل متحد: بسیاری از کشورهای عضو سازمان ملل، قوانین داخلی سخت‌گیرانه‌ای برای جلوگیری از قاچاق اعضا تصویب کرده‌اند. این قوانین معمولاً شامل این موارد است: «جرم‌انگاری قاچاق اعضای بدن و

مجازات‌های سنگین برای مرتکبان، تنظیم چارچوب‌های قانونی برای اهدای اعضای بدن به صورت داوطلبانه و بدون فشار، همکاری با دیگر کشورها در راستای شناسایی شبکه‌های بین‌المللی قاچاق اعضا».

۷. چالش‌ها در اجرای قوانین بین‌المللی

بر اساس اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، حق زندگی، حق سلامتی، و حق امنیت فردی از حقوق بنیادین هر انسان است. قاچاق اعضا به عنوان نقض این حقوق اساسی تلقی می‌شود؛ زیرا معمولاً شامل سوءاستفاده از افراد آسیب‌پذیر، فقرای جهان و افرادی است که در شرایط بحرانی و بی‌پناه قرار دارند. با این حال اجرای قوانین بین‌المللی نیز با چالش‌هایی فراوانی مواجه است.

در برخی کشورها، فساد دولتی و نهادهای ضعیف باعث می‌شود تا شبکه‌های قاچاق اعضا به راحتی فعالیت کنند. بسیاری از مردم به خطرات قاچاق اعضا و اهمیت رعایت حقوق انسانی آگاه نیستند، لذا به راحتی در دام قاچاقچیان گرفتار می‌شوند. همکاری ناکافی میان کشورها در شناسایی و تعقیب شبکه‌های قاچاقچیان هم یکی دیگر از چالش‌های اساسی در مقابله با این جنایت است.

۸. مجازات تعیین شده برای قاچاق اعضای بدن در کشورهای مختلف

قاچاق اعضای بدن در بسیاری از کشورها به عنوان یک جرم سنگین شناخته می‌شود و مجازات‌های شدیدی برای مرتکبان آن در نظر گرفته شده است. این مجازات‌ها به منظور جلوگیری از وقوع این جنایت و حمایت از قربانیان طراحی شده‌اند و ممکن است شامل حبس طولانی‌مدت، جریمه‌های سنگین مالی و حتی مجازات اعدام در برخی کشورها باشد. مجازات‌ها بسته به قوانین داخلی کشورها و شدت جرم متفاوت است. در ادامه به برخی از انواع مجازات‌هایی که در قوانین مختلف کشورها برای قاچاق اعضای بدن اعمال می‌شود، اشاره می‌شود:

۱. **حبس طولانی‌مدت:** حبس یکی از رایج‌ترین مجازات‌ها برای قاچاق اعضای بدن است. بسیاری از کشورها برای کسانی که در قاچاق اعضا دست دارند، حبس

طولانی مدت، گاهی حتی تا حبس ابد، در نظر می‌گیرند. در برخی ایالت‌های آمریکا، مرتکبان قاچاق اعضای بدن ممکن است به حبس طولانی مدت (تا ۲۰ سال یا بیشتر) محکوم شوند. بر اساس قوانین انگلستان، افراد متهم به قاچاق اعضای بدن، ممکن است به حبس تا ۱۰ سال محکوم شوند. در هند، قاچاق اعضای بدن تحت قانون پیوند اعضا قرار می‌گیرد و مجازات آن می‌تواند تا ۱۰ سال حبس باشد.

۲. مجازات مالی و جریمه‌های سنگین: علاوه بر حبس، جریمه‌های سنگین مالی نیز معمولاً به‌عنوان بخشی از مجازات قاچاقچیان اعضا اعمال می‌شود. این جریمه‌ها می‌توانند از صدها هزار دلار تا چندین میلیون دلار متغیر باشد. در چین علاوه بر حبس، جریمه‌های سنگین مالی برای قاچاقچیان اعمال می‌شود. در کشورهای غربی، علاوه بر حبس، جریمه‌های سنگین مالی نیز ممکن است تا میلیون‌ها دلار برآورد شود.

۳. مجازات اعدام: برخی از کشورها، به‌ویژه آن‌هایی که قوانین سخت‌گیرانه‌ای در خصوص قاچاق دارند، برای مجرمان این حوزه مجازات اعدام در نظر گرفته‌اند. قاچاق اعضای بدن در چین می‌تواند منجر به مجازات اعدام شود، به‌ویژه اگر قاچاق با سازمان‌های بزرگ و با سوءاستفاده از افراد آسیب‌پذیر صورت گرفته باشد. در قوانین ایران، اگر قاچاق اعضای بدن به‌عنوان «افساد فی الارض» تلقی شود و به مرگ یا آسیب شدید به افراد منجر شود، ممکن است مجازات اعدام برای مرتکبان در نظر گرفته شود.

۴. محرومیت‌های شغلی و حرفه‌ای: در بسیاری از کشورها، افرادی که در حرفه‌های پزشکی به قاچاق اعضا دست دارند، به‌طور دائم از کار در این حرفه محروم می‌شوند و پروانه فعالیت آن‌ها باطل می‌شود. بر اساس قوانین اتحادیه اروپا، پزشکانی که در قاچاق اعضا دست دارند، ممکن است پروانه فعالیتشان به‌طور دائم لغو شود. در آمریکا پزشکان و پرسنل پزشکی که به قاچاق اعضا متهم شوند، ممکن است علاوه بر حبس و جریمه، از کار حرفه‌ای در تمام ایالت‌ها محروم شوند.

۵. تبعید یا اخراج از کشور: در برخی کشورها، اتباع خارجی که در قاچاق اعضا دست دارند، ممکن است پس از اتمام مجازات حبس یا پرداخت جریمه، از کشور اخراج شده و از ورود مجدد به آن کشور منع شوند. برخی از کشورهای خاورمیانه مجازات

تبعید و اخراج را برای مجرمان خارجی قاجاق اعضا در نظر می گیرند.

۶. مجازات های تکمیلی: در بسیاری از کشورها، برای مقابله با قاجاق اعضای بدن مجازات های تکمیلی نیز در نظر گرفته می شود. این مجازات ها شامل ضبط اموال و دارایی های قاجاقچیان و همچنین ممنوعیت فعالیت های اقتصادی مرتبط با حوزه پزشکی و سلامت، محرومیت از حقوق اجتماعی و سیاسی خود، مانند حق رأی دادن یا شرکت در انتخابات، می شود.

نتیجه گیری

قاجاق اعضای بدن یکی از مصادیق بارز جرائم سازمان یافته فراملی است که با نقض آشکار حقوق بشر و کرامت انسانی همراه است. این پدیده که عمدتاً در جوامعی با مشکلات اقتصادی، اجتماعی و قانونی شایع است، پیامدهای گسترده ای برای قربانیان، خانواده های آنها و جامعه جهانی به همراه دارد. قاجاق اعضای بدن به دلایلی مانند فقر شدید، نابرابری اقتصادی، کمبود اعضای قابل پیوند و ضعف در قوانین و نظارت های اجرایی به یکی از جرائم پیچیده و جهانی تبدیل شده است، این پدیده معمولاً در مناطقی رخ می دهد که ضعف اقتصادی و اجتماعی افراد را در برابر استثمار آسیب پذیر می کند. مناطق درگیر جنگ و بحران های انسانی، مانند خاورمیانه و آفریقا، بیشترین قربانیان را به خود اختصاص می دهند. فقر شدید در کشورهای جنوب آسیا و آفریقا، همراه با نبود امکانات درمانی و نیاز مبرم به اعضای بدن، شرایطی را ایجاد کرده که قاجاقچیان به راحتی از افراد آسیب پذیر سوءاستفاده کنند. در این میان، فساد سیستماتیک در نهادهای اجرایی و قضایی نیز به تسهیل این پدیده کمک می کند.

قربانیان قاجاق اعضا که اغلب از میان کودکان، پناهجویان و افراد بی بضاعت انتخاب می شوند، با آسیب های جدی جسمی، روانی و اجتماعی مواجه هستند. فروش اجباری یا غیرآگاهانه اعضای بدن آنها می تواند منجر به مرگ، بیماری های مزمن و کاهش کیفیت زندگی شود. علاوه بر این، قربانیان اغلب مورد بی عدالتی های حقوقی قرار می گیرند، زیرا قوانین ملی و بین المللی به طور کامل از آنها حمایت نمی کند، از منظر جهانی، قاجاق

اعضای بدن به دلیل ماهیت فراملی خود، امنیت و عدالت اجتماعی را به خطر می‌اندازد. شبکه‌های سازمان‌یافته قاچاق اعضا معمولاً از فناوری پیشرفته، همکاری فرامرزی و خلأهای قانونی سوءاستفاده می‌کنند تا فعالیت‌های خود را پنهان نگه دارند. این وضعیت نیازمند همکاری بین‌المللی برای ردیابی، پیشگیری و محاکمه عاملان این جرم است. این پدیده نه تنها یک چالش اجتماعی و قانونی، بلکه یک تهدید جهانی علیه کرامت انسانی است. این جرم فراتر از مرزهای جغرافیایی عمل می‌کند و مستلزم پاسخی جامع و هماهنگ از سوی همه جوامع است. پیشگیری و مقابله با این پدیده تنها زمانی موفق خواهد بود که ریشه‌های آن، مانند فقر، نابرابری و ضعف قوانین، به طور جدی مورد توجه قرار گیرد. مبارزه با قاچاق اعضای بدن، وظیفه‌ای انسانی و اخلاقی است که نیازمند عزم جدی در سطح ملی و بین‌المللی است.

فهرست منابع

قرآن کریم

۱. اشتری، بهناز، (۱۳۹۰ش)، قاجاق اعضای بدن زنان؛ بردگی معاصر، تهران: انتشارات میزان.
۲. دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل (UNODC)، گزارش‌های مرتبط با قاجاق انسان و اعضای بدن، در دسترس در: www.unodc.org.
۳. سازمان بهداشت جهانی (WHO)، گزارش‌های مرتبط با قاجاق اعضا، در دسترس در: www.who.int.
۴. سازمان ملل متحد، (۲۰۰۰م)، پروتکل الحاقی به کنوانسیون سازمان ملل متحد علیه جرائم سازمان‌یافته فراملی (پروتکل پالمو)، در دسترس در: www.unodc.org.
۵. سازمان‌های حقوق بشری (عفو بین‌الملل و دیدبان حقوق بشر)، گزارش‌ها و مقالات درباره قاجاق اعضا، در دسترس در: www.hrw.org و www.amnesty.org.
۶. شورای اروپا، (۲۰۱۵م)، کنوانسیون شورای اروپا علیه قاجاق اعضای بدن، در دسترس در: www.coe.int.
۷. کنوانسیون منع قاجاق اعضای بدن انسان، (۱۳۸۷ش).
۸. گروه کاری استانبول، (۲۰۰۸م)، اعلامیه استانبول در زمینه پیوند اعضا و گردشگری پیوند، در دسترس در: www.declarationofistanbul.org.
۹. معین، محمد، (۱۳۶۰ش)، فرهنگ معین، تهران: انتشارات سپهر.

